

DE GEMEENTETOREN VAN IJSSELSTEIN

EEN WONDER IN BAKSTEEN

door A. G. Cool sr.

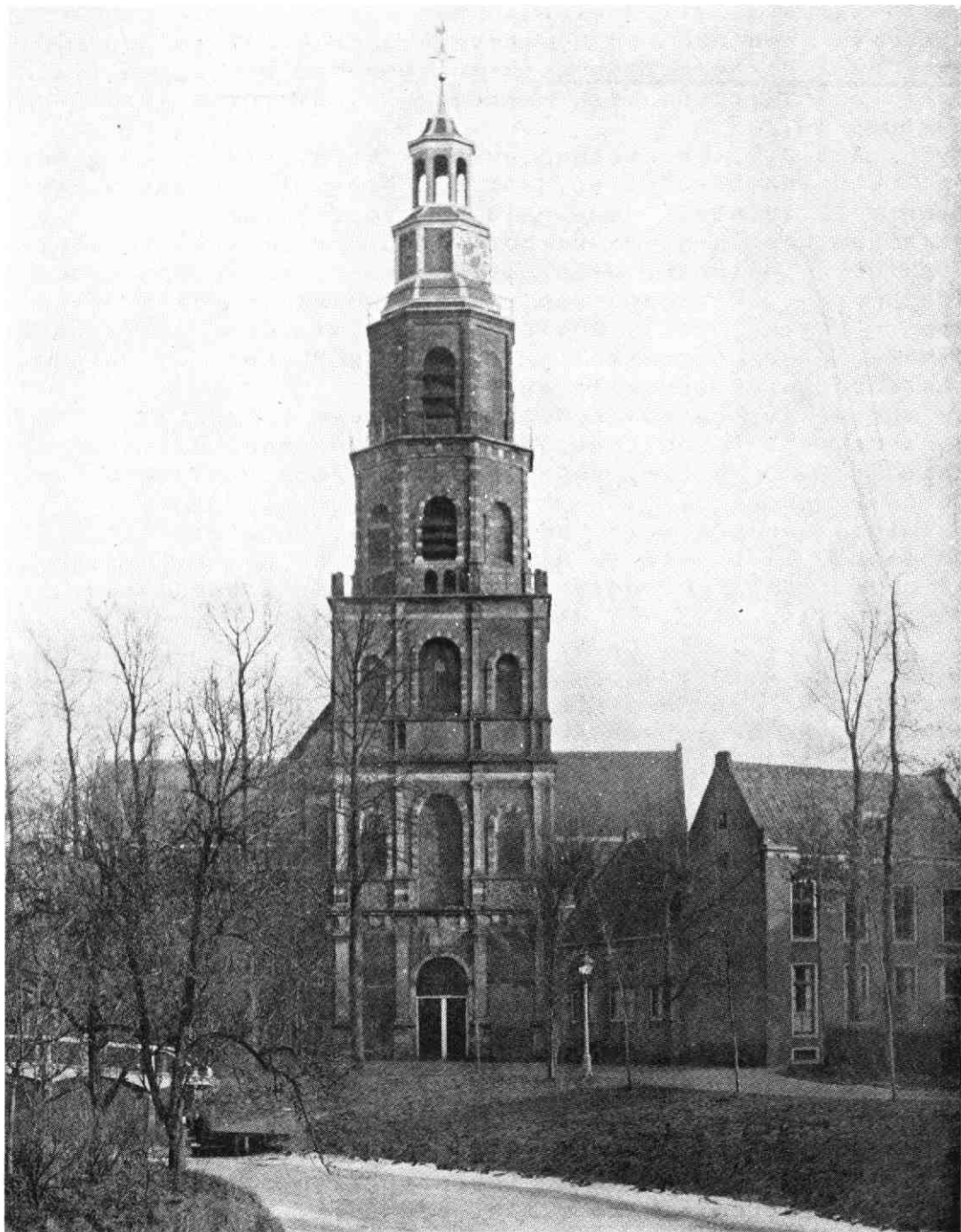
In het Sticht, een kwartier gaans westwaarts van de plek, waar bij de samenkomst van "Kromme IJssel" en "Door-slag" de "Gekanaliseerde Hollandse IJssel" begint, ligt aan dit water de stad IJsselstein met de oude Gotische Klaaskerk van omstreeks 1310, waaraan in de jaren 1532 en volgende een toren is gebouwd, het eerste Nederlandse bouwwerk in de stijl der Italiaanse Renaissance.

De Italiaanse bouwmeester Alessandro Pasqualini, artilleriemeester van Maximiliaan graaf van Buren, heer van de baronie IJsselstein, bouwde deze toren op last van zijn meester. Over de vorderingen van de bouw schreef Alessandro aan Maximiliaan brieven, die bewaard zijn gebleven en waaruit gewestelijke historici naarstiglijk hebben geput.

Deze Maximiliaan was de vader van Anna gravin van Buren, die in 1551 trouwde met Willem de Zwijger. Zo werd IJsselstein een soevereine Baronie der Oranjes binnen de Republiek der Verenigde Nederlanden. Tot de "Unie van Utrecht" heeft de baronie evenwel nooit behoord.

De "Anschluss" kwam bij de stichting van de Bataafse Republiek in 1795.

De - lichamelijk - kleinste Corsicaan, die ooit keizer is geweest, had in 1810 en volgende jaren de Nederlandse kerktorens als uitkijktorens nodig. Hij wou met kerkbestuurders niets te maken hebben en naaste daarom voorde burgerlijke gemeenten alle kerktorens. Zo werden de torens van alle toen hier te lande bestaande kerken gemeentetorens, ook die van IJsselstein.

Toestand voor de brand

Op 10 januari 1911 woeien vonken uit de fabrieksschoorsteen van een naburig houtbewerkingsbedrijf te IJsselstein over naar de hervormde kerk en gemeentetoren. Een felle brand brak uit. De kerk brandde uit, de toren werd zwaar beschadigd.

Architect J.E.L.Frowein bouwde de kerk vrij spoedig weer op. De toren bleef tien jaar een bouwval doordat de gemeente IJsselstein geen geld had voor herbouw.

De toren was in goede verhoudingen opgetrokken in vierhoekige geledingen, drie boven elkaar, waarboven tweedito achthoekige. Dáár bovenop had de "spits" gestaan, een goeie houten geval, zoals er twaalf in een dozijn gaan. Het was geen aantrekkelijk idee deze "bekroning" bij de restauratie angstvallig te kopiëren.

In een helder ogenblik werd een betere oplossing gevonden. Men was in contact gekomen met de veelbelovende architect M. de Klerk, voorman van de "Amsterdamse School" in de bouwkunst.

Die toog aan het werk, had er zin in. Ontwierp verschillende modellen voor de nieuwe spits. De beste in zijn ogen werd gekozen. Maar geld was er nog niet toen de geniale heer De Klerk in 1923 stierf.

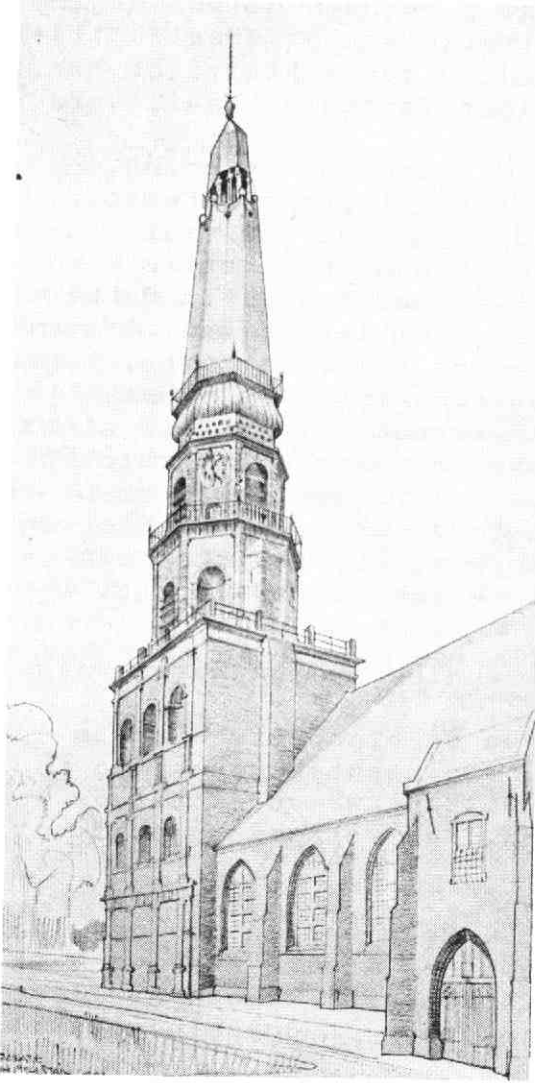
Nu sprong Dr J.Th. de Visser, toen minister van onderwijs, kunsten en wetenschappen, op de bres, bijgestaan door zijn adviseur Dr Jan Kalf. De minister besloot de nagedachtenis van de jong gestorven kunstenaar te eren door de gemeentetoren van IJsselstein naar diens ontwerp te doen herbouwen. De Klerk's vriend en geestverwant, architect H.J.A. Baanders, aanvaardde de mooie opdracht het luchtkasteel van zijn gestorven vriend in steen gestalte te geven.

Het resultaat is verrassend: een renaissance onderbouw, een hypermoderne bekroning en niettemin is de harmonie volkomen! 'k Woon er 47 jaar schuin tegenover en wordt niet moe dit bouwkundig wonder met m'n ogen te strelen.

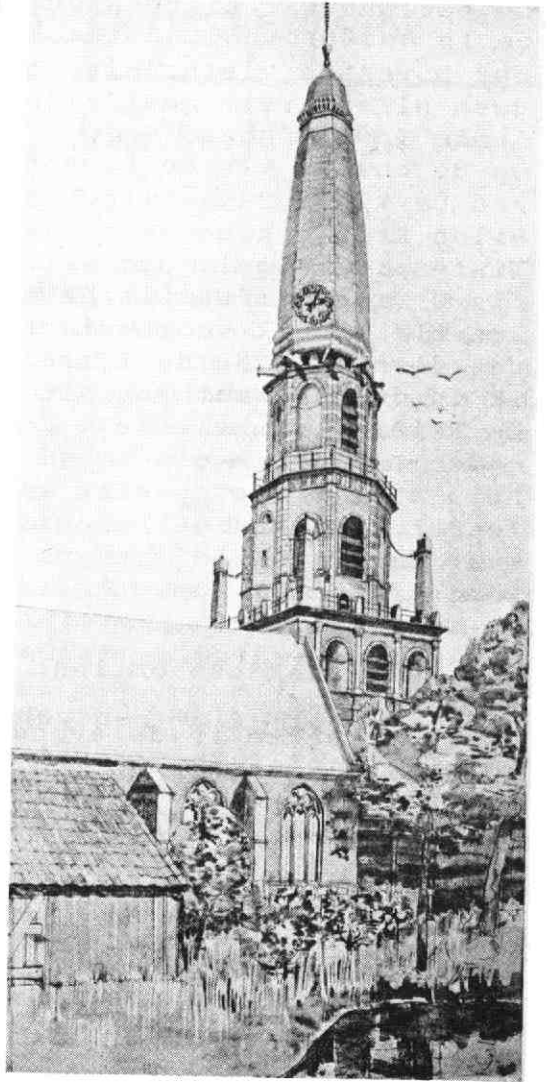
'k Geef U enige details van de vernieuwde toren:

De met lood beslagen top ervan draagt de Amsterdamse keizerskroon. (De heren van IJsselstein van omstreeks 1300 waren naverwant aan het geslacht der heren van Amstel. De legendarische heren Gijsbrecht van Amstel en Gijsbrecht van IJsselstein waren neven van elkaar.)

De acht "spuwers" aan de torentop zijn functioneel en eenvoudig, niettemin bekoorlijk van vorm.

Voorontwerpen

Architect M. de Klerk

De beeldhouwer Hildo Krop schiep -binnen de hoofdvorm van de in oorsprong Ionische kapitelen van de twaalf pilasters der bovenste vierhoekige geleding (de achterzijde heeft geen pilasters)- naar zijn eigen fantasie twaalf verschillende invullingen.

Op de hoeken van de bovenste vierhoekige geleding had De Klerk ranke (toch stevige) pinakels ontworpen. Hildo Krop bekroonde ze met de symbolen der vier evangelisten: de engel, de leeuw, de arend en de stier.

Als U vraagt: "Wat is de Amsterdamse School in de bouwkunst?" zou ik voorbeelden ervan willen noemen. Afgezien van de spits van de IJsselsteinde gemeente-toren, begin ik in de bakermat van die bouwrichting: Amsterdam.

De Reinier Vinkeleskade in Amsterdam-Zuid bv. is althans gedeeltelijk in die stijl gebouwd. Maar ook dichterbij huis kunt U die speelse wijze van bouwen bewonderen, en wel te Jutphaas aan de Dorpsstraat van de gemeente Nieuwegein, waar nabij de Sluis in de Doorslag bij een blok van twee woningen onder één dak die bouwtrant is toegepast.

Een ware anekdote omtrent de veelbesproken toren volgt hier:

In 1929 raakte in de avond van de bloedhete achtste juni IJsselstein in rep en roer: de gemeentetoren stond in brand! Weer na 18 jaar! Rookwolken kwamen al uit de toren. De brandweer werd gealarmeerd. Een wethouder stond het huilen nader dan het lachen.

Rappe benen beenden naar boven Daar was evenwel niets te merken van onraad . . . Maar weldra zag men, dat, wat voor rookwolken was aangezien, dichte zwermen muggen waren! Bij de spotnaam "Apeluiers" kregen de IJsselsteiners een tijdlang de scheldnaam "Muggenblussers".

(Dat was geen nieuwe vondst: Meppelers heetten -naast "Meppeler kluiten", vanwege hun beste boterkluiten,- ook "Meppeler muggen", omdat muggenzwermen ook rond hùn toren voor rookwolken waren aangezien).

IJsselstein, zomer 1976